

Hubert Bilewicz

Tkaniny żakardowe Spółdzielni Artystów »Ład«. Kontekst ideowy i artystyczny.

Streszczenie

Działalność powstałej w pierwszej dekadzie niepodległości Spółdzielni Artystów „ŁAD” (1926-97) miała decydujące znaczenie dla wizualnego określenia tzw. stylu państwowego II Rzeczypospolitej. Styl „ŁADu” opierał się na związku tradycji (warsztat, materiał, motywy wizualne, tradycyjne funkcje) z nowoczesnością („nowoczesna” stylizacja motywów). W aspekcie wykonawczym determinowany był przez „artystyczny ład” wprowadzony do rzemieślniczej produkcji. Można powiedzieć, że styl „ładowy” zdominował ikonosferę artystyczną międzywojnia (zwłaszcza w zakresie sztuki użytkowej, sztuki wnętrza, projektowania), dzięki twórczości najlepszych artystów oraz na drodze zamówień i subwencji państwowych. Ten propagandowy i oficjalny wymiar produkcji artystycznej „ŁADu” w aspekcie poszukiwań i prób kształtowania narodowego oblicza współczesnej sztuki polskiej, miał istotne konsekwencje również dla powojennej działalności Spółdzielni (w odmiennym kontekście polityczno-społecznym).

Rozprawa stanowi pierwsze monograficzne opracowanie zagadnienia zawierające dokumentację inwentaryzatorsko-katalogową. W przygotowanej pracy, oprócz części materiałowej, dotyczącej historii produkcji oraz analizy i charakterystyki artystycznej żakardów (ilościowo dominującej produkcji wyrobów ŁADu), poruszone zostały generalne problemy interpretacyjne, których doprecyzowanie bądź wyjaśnienie ma zasadnicze znaczenie dla historii polskiej sztuki użytkowej XX wieku.

Rozprawa podzielona została na trzy części (zawarte w osobnych tomach): historyczno-interpretacyjną część tekstową; katalog ponad tysiąca wzorów tkanin żakardowych „ŁADu” oraz dokumentację źródłowo-bibliograficzno-terminologiczną. Na ten pragmatyczny układ nałożony został podział merytoryczny na pięć obszarów, dzielących się z kolei na poszczególne całości – stanowiące odpowiedniki rozdziałów. W **tomie pierwszym** narracja zasadniczo wyznaczona jest chronologią, modelowaną niekiedy zagadnieniami tematycznymi. I tak obszar pierwszy – określony jako „**horyzonty**”, definiuje zakres badawczy podjętego tematu, relacjonuje stan badań, określa przyjęte perspektywy metodologiczne oraz nakreśla ideową i artystyczną przestrzeń związaną z funkcjonowaniem „ŁADu”. „**Dyskursy**” poprzez liczne egzemplifikacje skupiają się zarówno na morfologicznym charakterze tkanin, jak również ich strukturalno-stylowych różnicowaniach. Odnoszą się one zarówno do syntaktycznego aspektu analizowanych tkanin, ich semantycznego wymiaru, jak również

obszaru ich pragmatyki – percepcji, recepcji oraz funkcjonalnych zastosowań. Obszar ten zasadniczo pokrywa się z przedwojennymi dziejami spółdzielni. Historii „ŁADu” po 1945 roku poświęcono obszar zatytułowany „**uwikłania**”, wskazujący zarówno na problematyczne kwestie wpisywania się idei i realiów funkcjonowania spółdzielni artystycznej w nowych okolicznościach społeczno-politycznych, jak i ofert oraz kompromisów bądź konfliktów generowanych przez rzeczywistość PRLu. Ostatnim obszarem, zamykającym tom tekstowy są „**retrospekcje**”, zawierające kronikarską narrację poświęconą pracowni tkanin żakardowych „ŁADu”, twórcom, produkcji, istotnym zamówieniom i realizacjom oraz kwestiom upubliczniania dorobku m.in. poprzez wystawy. Kolejny obszar, stanowiący **drugi tom** opracowania, pt. „**powiększenia**” zawiera inwentarz o ambicjach katalogowych 1037 zidentyfikowanych wzorów tkanin żakardowych; skupia się z nierówną skrupulatnością na poszczególnych wzorach, gromadzi dokumentacje o istniejących projektach i zachowanych egzemplarzach tkanin. Katalog obejmuje wzory tkanin żakardowych i nicielnicowych, wykonanych w „Ładzie” w latach 1926-88 (do 1939 r. w spółdzielni powstało blisko 400 wzorów tkanin żakardowych; dorobek lat powojennych to prawie 500 projektów żakardów oraz około 700 wzorów tkanin nicielnicowych). W katalogu ujęto w porządku chronologicznym znane tkaniny wykonane według kolejnych wzorów, zarówno zachowane, jak i te, rozpoznane na podstawie zgromadzonych materiałów wizualnych (publikowanych ilustracji, archiwalnych fotografii, projektów, rysunków technicznych) bądź udokumentowane w przekazach źródłowych czy bibliografii. Uzupełnieniem tego obszaru jest zawarty w **tomie trzecim** spis wykorzystanych źródeł archiwalnych, wykaz wykorzystanej w badaniach bibliografii.